

Cyklus o Emanuelu Rádlovi

Ladislav Hejdánek

◆ přípravné poznámky | výklad, česky, vznik: květen–červen 1949 ◆ poznámka: podtitul: "na základě Úvodu k Dějinám filosofie"; přednášky pro SKAY

◆ preparatory notes | interpretation, Czech, origin: květen–červen 1949

Cyklus o Emanuelu Rádlvi¹ [1949]

I.

1. *Filos[ofie] je voláním do boje*, prohlašuje Rádl; ještě dnes budeme číst jeho radu: ptejte se, k jakému boji sociálnímu, politickému, mravnímu, náboženskému je spis filosofický – a dostanete odpověď o jeho významu.²
2. *V duchu této výzvy*, a já mohu říci, v duchu tohoto závazku chceme v tomto měsíci jít s Rádlem a v jistém smyslu za Rádla. Sami posuďte, jak se nám to podaří.
3. Pokusím se říci to, *co má být řečeno* – ne vzpomínat na Rádla. V jistém smyslu je možno říci: Rádl je dnes vedlejší: jde o nás. Svět čeká na naše činy a na naše programy.
4. „Jde mi o přítomnost a budoucnost...“³ (úvod)
5. Podle Rádla se *filosofie dosud neustavila*: skutečná, pravá filosofie teprve přijde. (Tluče na dveře.)
6. Jaká to je filosofie? Pokusíme se jít cestou této nové filosofie. Ale dosud nevíme, *k čemu je filosofie*? (Nebudu filosofii vychvalovat jako na trhu.)
7. Domýšlím-li Rádla, anebo překrucuji-li jej, zůstává vašemu posudku. Ale říkám napřed: je něco jiného Rádla vykládat a něco jiného na něho navazovat.

Rádl – filosof *přechodu* (jakého?)

nová filosofie

1. a) co dnes žije v lidu? co se dnes děje? Co je aktuální pro filosofii[?]
marxismus je dnes zkušebním kamenem kazdé filosofie
co je dnes nejčasovější? Co se hledá, po čem lidé touží?
b) je třeba stát na *svědomí*

dítětem své doby	–	(konkrétismus, praktičnost) neutíkat tlaku doby
ve jménu pravdy	–	ve jménu čeho dnes půjdeme?
program	–	co chceme udělat? (vzdáme se zápasu?)
kořeny situace	–	namáhavá práce
čin je cílem	–	do jakého boje voláme?
ale formulovat		

Rádl: Úvod k Dějinám filosofie

¹ Titulní list rukopisu obsahuje přípis „Na základě úvodu k *Děj[inám] filos[ofie]*“ a „SKAY [= středoškolský kroužek Akademické Ymký]“; začátek rukopisu obsahuje dataci „květen[–]červen 1949“. – Pozn. red.

² E. Rádl, *Dějiny filosofie*, I: *Starověk a středověk*, Praha 1932, str. 7. – Pozn. red.

³ Tamt., str. vi: „Tento spis nejde ve stopách obvyklých dějin filosofie: šlo mi o přítomnost a budoucnost, nikoli o minulost; právě proto však se mi minulost objevila ve světle velmi živém.“ (Podtrženo L. Hejdánkem.) – Pozn. red.

1. Co je filosofie⁴

a) *Kde je filosofie?*

každ[á] filosofie dítětem své doby
filosof po svém vyjadřuje, co takto v lidu žije
čím lepší filosof, tím časovější

b) *Já však pravím vám!*

je tedy fil[osofie] produktem doby? sociál[ního] života?
svědomí
veřejné mínění, tj. to, co nad námi vládne
fil[osofie] přesvědčením určitého jednotlivce
filosof v tiché pracovně: prorokem nové pravdy; protestuje proti veřejnému mínění ve
jménu své pravdy
Ale jáť pravím vám
filosofie je věcí společnosti a je nejindividuálnější záležitostí jednotlivcovou

c) *Filosofie programem*

fil[osof] odpovídá na otázky své doby: chápe situaci a řeší ji ve jménu absolutní pravdy
doba = *hic Rhodus, hic salta*⁵
diagnóza a pomoc
velká filosofie blízko politice a revolucionářství
fil[osofie] *programem pro reformu světa*

d) *Kořen situace*

na kořen problému; ve jménu pravdy
odvolává se k historii; od hist[orie] k filos[ofii] dějin → atd.
fil[osof] se pozná podle toho, že po této podstatě vztahuje ruku – zásady (viz[])

e) *Theorie a praxe*

fil[osofie] progr[amem] pro ref[ormu] světa – čin je cílem
fil[osofie] je pro praxi – nebo není filosofii (: do hrubé práce)
jde však o program, ve jménu čeho to dělá – formulace, odůvodnění atd.
rozpětí mezi plánem a prováděním
ale ne *dogmaticky*
filosof hledí na prakt[ický] cíl, ale jeho první starostí je formulovat, dokazovat
toto „ve jménu“ najít a formulovat je cílem filosofovým
je to *intelligence*, o kterou jde
f[ilosofie] není teorií o životě, nýbrž pro život: ptejte se, k jakému bojí vás vede...
o pravdu jde, ale ta vítězí jen v boji, a filos[ofie] je voláním do boje

f) *Noli turbare circulos meos?*⁶

⁴ Srv. tamt., str. 1–12 (jde o výpisky k tomuto oddílu). – Pozn. red.

⁵ „Tady je Rhodos, tady skákej!“ (= „Tady a teď předved', co dokážeš.“) – Pozn. red.

je třeba *klidu*; ale zátiší ne *procul negotiis*⁷

revize a plán

potřebujeme pracujících lidí

nedozvíme-li se, co *máme dělat*, vrhněte filos[ofii] do ohně

g) *Porozumění*

odcizení mezi přírodou a myslí

Nový svět začíná tam, kde dvě *bytosti si rozumějí*

tu mezi oběma povstala nová věc, která je *ovládá*

porozumění je začátkem nového způsobu jednání

organizuje, vládne, podrobuje si

porozumění ↔ duch | *myšlenka*

příroda; přírodověda

duchovědy

1. Fakta přírodovědecká a bilanční⁸

a) *Přírodní zjev a duchovní fakt*⁹

II.

1. Noetická problematika: *jak poznáváme svět?*

2. Idealismus, materialismus } monismus

převádění redukování → jednota

3. Aktivita ducha

a) dualismus subjektu a objektů

b) porozumění, chápání

→ v tom už aktivita: pochopení znamená začátek jednání

4. Vše jako: dialektika, epifenom[enalita], estétství, pozitiv[ismus], objektivismus (diváctví) atd.: nedostatek pochopení pro skutečnost vědomí, ducha lidského, kt[erý] není jen uzlem různých vlivů a příčin, nýbrž je tvořivým individuem, kt[eré] ve jménu zákona a pořádku organizuje svět.

5. Novou fil[osofii] je třeba založit na takovéto nové noetice; dosud každá velká noetika byla neaktivní (neaktivistická) a každý aktivismus traskotal na své nedostatečné noetice.

⁶ „Nedotýkej se mých kruhů!“ (Slova, kterými se podle tradice pokoušel Archimédés uchránit své geometrické obrazce před římským vojákem při dobytí Syrakus.) – Pozn. red.

⁷ „Daleko od rušného života“, „v zátiší“, „v klidu“. – Pozn. red.

⁸ Srv. E. Rádl, *Dějiny filosofie*, I, str. 12. – Pozn. red.

⁹ Zde výpisky končí; následující poznámky pokračují na dalším listu. – Pozn. red.

III.

Bída moderní filosofie vězí v nepochopení, že pravá skutečnost není v tom, co jest, co existuje, že není v nějaké substanci, že podstatou věcí není jejich jádro, jejich materiál, to, z čeho konec konců jsou postaveny, nýbrž že jejich podstata je mimo ně, nad nimi, jako zákon, který nad nimi vládne, jako řád, kterému se podřizují. Proto je pro moderní filosofii duchovní skutečnost uzavřena sedmerým zámekem. Odtud falešné východisko noetické: filosofie vychází od něčeho daného, jež se předkládá našemu vědomí; vychází od evidencí, od jistot, o nichž nelze pochybovat; usiluje o stanovení principů, na nichž vše stojí a z nichž všechno vyplývá; moderní myšlení hledá nějaké archimédovské body, na něž by navěsilo svůj zmatený svět.¹⁰

Všechno myšlenkové úsilí dnes směřuje k tomu, aby vyložilo filosofii z doby a okolností, náboženství z náboženských společností, mravní řád ze sociálních poměrů, dějiny z rozhodování dravých jednotlivců anebo zase z pohybu mas, pravdu z lidské psychologie nebo z praktické užitečnosti; usiluje vyložit společnost ze stáda, člověka z opice, vědomí z reality a myšlení z fyziologie mozku, život z hmoty, hmotu z molekul a molekuly z atomů – takové je úsilí moderního člověka, jeho vědy a filosofie.

III.B

filos[ofie] je dítětem doby

je však odpovědí na otázky: novým programem

programem praktickým, ale jde na kořeny: první starostí je formulovat, dokazovat: *teorie*¹¹

fil[osofie] voláním do boje¹²

cizota a porozumění: poroz[umění] organizuje, vládne, podrobuje si

duchovní fakt (bilanční): není neutrálnosti¹³

není skutečné *pravdy* tam, kde není *osobního zaujetí*¹⁴

Dějiny

renesance: vzpoura proti historii

teprv romantika má smysl pro dějiny:

dosud je však nakažena filosofie *romantismem*

hist[orie] jen sekundárním projevem něčeho jiného: přírody, ducha, vyvíjející se hmoty

vlastní skutečnosti je něco, co o sobě existuje, co nelze než vzít na vědomí

ale není ducha tam, kde není osob[ní] účasti

¹⁰ Následuje nedokončená škrtnutá věta „Moderní filosofii se ztratil...“ a posléze další přeškrtnutá věta: „A když se domnívá, že takový pevný bod našla, všechno odtud odvozuje, veškerou skutečnost redukuje na tuto základní, původní skutečnost a vše ostatní prohlašuje za vysvětlitelné touto skutečností.“ – Pozn. red.

¹¹ Poznámka po straně: „sociálnost filosofie“. – Pozn. red.

¹² Až potud srv. E. Rádl, *Dějiny filosofie*, I, str. 1–7. – Pozn. red.

¹³ Poznámka po straně: „noetika“. – Pozn. red.

¹⁴ Až potud srv. E. Rádl, *Dějiny filosofie*, I, str. 10–17. – Pozn. red.

je třeba se radikálně odpoutat od přírodnického pojetí dějin¹⁵

1. proces přírodní
 2. organismus
 3. události
 4. historie myšlenek
 5. význam minulosti
 6. svobodná volba¹⁶
- } *Příště*

IV.

1. Problém svobody v mod[erní] filosofii
(lidská práva, lidské svobody nebyly dost hluboko založeny)
2. Svobodný čin: bez činu, bez života a jednání nepochopíte a neuplatníte svobodu
3. Není svob[odného] činu bez historického pozadí (historie ne jako základ, z něhož vyrůstá čin, nýbrž čin, v němž je vždy historie obsažena, čin je podstatně historický)
Hodnocení, volba
4. Není hodnocení (a tedy ani skutečného svobodného činu) bez myšlenkového úsilí zvládnout situaci: historie je pro nás především historií takového myšlenkového úsilí. Význam teorie stoupá.
5. Citát z Rádla (*KR VII/79*)¹⁷
úkol na příště

*Historie myšlenek*¹⁸

*nostra res agitur*¹⁹

diskontinuita

problémy přímo ze života

intelektualismus Hegelův

proti němu reakce: filos[ofie] produktem

přetržitost, diskontinuita individuálních osob

*Význam minulosti*²⁰

duchovní život: u jeho kořene leží historie

podstatou civilizace (ne zatížením!) je právě, že není samorostlá

¹⁵ Až potud srv. tamt., str. 18–20. – Pozn. red.

¹⁶ Až potud srv. tamt., str. 21–31. – Pozn. red.

¹⁷ Mínen je patrně některé z citátů z Rádlových dopisů ze závěru článku: J. Teindl, *Vzpomínka*, in: *Křesťanská revue*, 7, 1933–1934, č. 3, str. 76–79, zde str. 79. Na téže straně zároveň začíná také text: E. Rádl, *Jest toto luterství?*, in: *Křesťanská revue*, 7, 1933–1934, č. 3, str. 79–85. – Pozn. red.

¹⁸ Srv. E. Rádl, *Dějiny filosofie*, I, str. 24–27. – Pozn. red.

¹⁹ „Jde o naši věc“, „jde o nás“. – Pozn. red.

²⁰ Srv. E. Rádl, *Dějiny filosofie*, I, str. 27–29. – Pozn. red.

*Svobodná volba*²¹

souvislost není dána vývojem, nýbrž svobodným činem
(pro oporu do minulosti)
vybíráme, volíme minulost (*nejde o pokračování v minulosti*)
neustálé tvoření
dějiny civilizace jsou hloub založeny než přírodní procesy

V.

(*Krise intelligence*:)

Žijeme v době úpadku víry ve vládu ducha nad hmotou, úpadku světového. (35)²² Až dnešní doba úpadku duchovního života přejde, kdo z dnešních lidí se přihlásí, že on se nepoddal a věřit a bojovat nepřestal? (34)²³

Jaký však program? Oč jde? (především!)

(Tamtéž:)

[P]olitik jest jen svého druhu advokátem veř[ejných] zájmů... atd. (20.)²⁴

intelligence má vést a *sloužit právě svým vůdcovstvím!* nijak jinak! Nepustit vedení z ruky, nedat je do rukou politikům!

ovšem nový program

1. nezačíná politikou
2. nesmí na politiku zapomenout.

Jde o živou kř[esťanskou] víru

- o novou filosofii, nové umění
- o nové, zdravější vědecké úsilí
- o novou společnost s novými řády
- o nového člověka

Co dnes? Čím začít?

Praktické úkoly:

nová orientace filosofická – viz R[ádl?]
program sociální a kulturní
dělnická třída, rolníci – *čtvrtý stav*
otázka práce a vykořisťování
program politický: co s demokracií

²¹ Srv. tamt., str. 29–31. – Pozn. red.

²² E. Rádl, *Krise intelligence*, Praha 1928, str. 35. – Pozn. red.

²³ Tamt., str. 34. – Pozn. red.

²⁴ Tamt., str. 20. – Pozn. red.

znát situaci

svobody politické

organizace pracovních a vzdělávacích kroužků; studijní kolektivy; vědecké plánování.

Solidarita pracovní, kázeň.

něco dělat, ale co?

porozumět, neschematizovat

jaký zákon jednání si dát? měřítko správnosti?

co je podstatné

vyrovnání s marxismem

znát situaci

cíl a prostředky]

Mas[aryk]

Rádl:

Hromádka:

Č[eská] o[tázka] nepřekážet, ale být připraven
s lepším programem

liberalismus není překonán marxismem

cesty se kříží: teologie svede poslední boj (vítězně)